



## VIIPURIA KOSKEVAT AINEISTOT HELSINGIN KAUPUNGINARKISTOSSA

### Helsingin kaupunginarkisto

Viipuria koskevia aineistoja on Helsingin kaupunginarkistossa eri arkistokokonaisuuksien yhteydessä tai omina arkistoina. Viipuria koskevia aineistoja ovat Ragnar Rosénin kokoelmaan kuuluvat Viipuri-arkistot, Torkkelin killan arkisto sekä suomalaisen naisliiton arkistoon kuuluva Viipurin osaston arkisto. Ragnar Rosénin kokoelma sisältää erillisinä osina, omina arkistoina, kaksi Viipuria koskevaa arkistoa: Viipurin laivarekisterin ja Viipurin eläke- ja apulaitoksen arkistot sekä lisäksi karttakokoelman. Lisäksi Viipuria koskevia asiakirjoja on kunnallisen keskustoimiston johtajan Yrjö Harvian kokoelmassa sekä professori Johan Wilhelm Ruuthin kokoelmassa. Viipuria koskevia asiakirjoja, tietoja tai karttoja sisältyy jonkin verran myös muihin arkistokokonaisuuksiin.

### Professori Ragnar Rosén

**Professori Ragnar Rosén** (1898 – 1964) toimi Helsingin kaupunginarkistonhoitajana 1.5.1945 – 30.11.1961. Tätä ennen hän oli toiminut mm. Viipurin maakunta-arkistonhoitajana 1937 – 1940 sekä Viipurin muinaismuistojen valvojana 1938 – 1939. Hänen kaupunginarkistossa säilytettävä arkistokokoelmansa koostuu edellä mainittujen lisäksi aineistosta, joka sisältää seitsemän kansiota erilaisia selvityksiä, muistiinpanoja ja asiakirjakopioita. Kokoelman asiakirjat sisältävät mm. Viaporin linnoitukseen kuuluneiden saarien omistusoikeutta koskevia asiakirjoja, Helsingin kaupungin historiaa koskevia muistiinpanoja ja Viipurin maakunta-arkiston toimintaan liittyviä asiakirjoja. Kokoelmaan kuuluu lisäksi karttakokoelma. Nämä kartat koskevat pääosin Viipurin lääniä 1930 – 1940-luvuilla.

### Viipurin laivarekisteri

**Viipurin laivarekisterin arkisto** kattaa vuodet 1890–1945. Arkisto sisältää alusasiain diaarin, laivarekisterin, alusrekisteristä poistetut alukset sekä saapuneet alusrekisteriasiakirjat. Laivarekisteri (myöh. alusrekisteri) palveli viranomaisvalvontaa. Rekisteriin on merkitty laivan tunnistetiedot, koko-, rakennus- ja käyttötarkoitustiedot, omistustiedot sekä mahdolliset vahvistetut kiinnitykset, ulosmittaukset ja muut vastaavat taloudellisesti ja juridisesti merkittävät seikat.

Ennen omaa lainsäädäntöä alusten rekisteröinnistä määrättiin merilaissa. Vuonna 1889 annetulla asetuksella merilakiin lisättiin määräys laivojen rekisteröimisestä laivarekisteriin. Laivarekisteristä määrättiin omalla asetuksella. Rekisteröitäviksi määrättiin kauppa- ja matkustaja-alukset, joiden vähimmäiskantavuus oli yhdeksäntoista rekisteritonnia. Rekisteriä ylläpitivät maistraatit ja järjestysoikeudet. Kaupungeissa, joihin oli asetettu tullikamari, rekisterialueena oli tullikamaripiiri, muiden kaupunkien osalta rekisterinpitäjän määräsi senaatti.

Ensimmäisen kerran alusten rekisteröinnistä määrättiin omalla lailla vuonna 1927. Siihen asti määräykset oli annettu merilakia täsmentäneillä asetuksilla. Uudessa alusrekisterilaissa rekisteröintivelvollisuus koski edelleen vähintään yhdeksäntoista rekisteritonnia aluksia. Pienempiä aluksia voitiin merkitä rekisteriin omistajan halutessa, jos alus oli vähintään kymmenen rekisteritonnia. Uuden lain myötä alusrekisteröinti keskitettiin Merenkululaitokselle.

### Viipurin eläke- ja apulaitos

Viipurin eläke- ja apulaitos eli viralliselta nimeltään **Eläke- ja apulaitos palkollisille ja työläisille Viipurin kaupungissa** muodostaa oman arkiston. Arkiston asiakirjat ovat vuosilta 1874 – 1950. Eläke- ja apulaitos toimi siihen kuuluvien jäsenten eläkevakuutus-kassana. Laitos perustettiin 1874 ja sen säännöt vahvistettiin samana vuonna. Sääntöjen mukaan laitoksen jäsenet saivat vuosittaisen eläkkeen täytettyään 55 vuotta. Samanlaisia laitoksia perustettiin myös muihin kaupunkeihin paikkaamaan puutteellista sosiaalilainsäädäntöä.

Viipurin eläke- ja apulaitos antoi vuodesta 1875 lähtien kullekin kansakoulun suorittaneelle oppilaalle eläkekirjan, jonka kymmenen ensimmäistä vuosimaksua Viipurin kaupunki maksoi. Tämän jälkeen asianomainen huolehti itse maksuista. Vuosimaksu oli aluksi neljä markkaa ja eläke 120 markkaa vuodessa. Eläkemaksua korotettiin 1930-luvulla 10 markkaan ja eläke nousi 300 markkaan vuodessa.

Laitos jatkoi sodan jälkeen toimintaansa siten, että sen asioita hoidettiin Helsingissä, Viipurin Säästöpankissa. Laitoksen toiminnan lopettamisesta päätettiin vuosikokouksessa 1947, jolloin sääntöjen mukaan Viipurin kaupungin hoitokunta hyväksyi lakkauttamispäätöksen. Jäljelle jääneet varat päätettiin käyttää viipurilaisten hyväksi.

Arkisto sisältää tietoja jäsenistä sekä eläke- ja apulaitoksen johtokunnan pöytäkirjat vuosilta 1934 – 1947, kirjeenvaihtoa sekä tiliasiakirjoja. Aineisto on pääosin 1930 – 1940-luvuilta. Ohjesäännöt ja niiden muutokset alkavat vuodesta 1874. Kirjeistö sisältää johtokunnan kirjeenvaihtoa sekä laitoksen osakkaiden kirjeitä vuosimaksujen suorittamisesta ja eläkehakemuksia johtokunnalle. Tiliasiakirjoissa on eläkekirjoja, joihin on merkitty kunkin laitoksen osakkaan vuosittaiset eläkemaksut vuosilta 1889 – 1950. Asiakirjat on järjestetty osakasnumerjärjestykseen. Eläkekirjoihin on merkitty myös sodan jälkeen uusi osoite, jos se on löydetty.

## Torkkelin kilta

**Torkkelin Kilta** perustettiin 7.3.1933 Viipurin linnassa pidetyssä kokouksessa. Killan tarkoituksena oli Viipurin linnan, kaupungin ja sen muinaismuistojen säilyttäminen ja restauroiminen, tutkiminen ja tunnetuksi tekeminen. Lisäksi haluttiin perehtyä paikkakunnalla toimineiden merkkihenkilöiden, muun muassa Viipurin linnan päälliköiden, ja kaupungin muunkin asujaimiston historian selvittämiseen. Perustavassa kokouksessa oli läsnä 40 viipurilaista vaikuttajaa ja kulttuurihenkilöä.

Killan jäsenistö ja hallitukset koostuivat alun alkaen arvovaltaisista henkilöistä. Perustavan kokouksen koollekutsujien, arkkitehti Otto-Iivari Meurman ja kenraali Harald Öhquist, lisäksi mm. kirjailija Lempi Jääskeläinen valittiin ensimmäiseen hallitukseen, jonka puheenjohtajaksi tuli myöhempi arkkipiispa Erkki Kaila. Killan intendentiksi nimitettiin 1930-luvun loppuvuosina Viipurin maakunta-arkistonhoitaja Ragnar Rosén.

Perustamisensa jälkeen Torkkelin Killan toiminta oli vireää sekä innostunutta ja jäsenmäärä kasvoi huimasti. Alkuvuosien ajan toiminta sisälsi runsaan yleisömenestyksen keränneet kokoukset esitelmätilaisuuksineen. Vilkkaan toiminnan kohokohdat muodostivat piispansauvan lahjoitus Viipurin hiippakunnan piispalle vuonna 1935 ja marraskuun lopussa vuonna 1936 järjestetyt Viipurin viikot. Sodan alkaessa toiminta pysähtyi ja lamaantui.

Sotien jälkeen Torkkelin Killan jäsenet hajaantuivat useisiin kaupunkeihin. Keskuspaikan muodosti kuitenkin Helsinki. Killan toiminta jatkuikin Helsingissä, joskin vaihtelevana, 1940-luvun lopulla.

Torkkelin Killan Helsingin kaupunginarkistossa säilytettävä arkisto kattaa vuodet 1933 – 1938. Lisäksi vuodelta 1958 on lehtileikkeitä. Killan arkisto sisältää Killan vuosikokousten ja hallituksen pöytäkirjat 1933 – 1937. Pöytäkirjojen liitteinä on mm. kokouskutsuja ja esityslistoja. Mukana on myös 7.3.1933 pidetyn perustavan kokouksen pöytäkirja sekä luetelo perustajajäsenistä.

Killan arkistossa on vuosikokousten yhteydessä pidettyjen esitelmätilaisuuksien esitelmää. Arkistossa on Viljo Nissilän esitelmä vuodelta 1934 otsikolla ”*Viipurin vanhasta suomalaisesta asutuksesta*”, F. P. Oinosen esitelmä samalta vuodelta ”*Viipurin suomalaisen kirjallisuuden seuran synty*” sekä Ragnar Rosénin esitelmä Viipurin maakunta-arkistossa pitämä ajoittamaton esitelmä.

Saapuneet kirjeet ja ilmoitukset sisältävät Killalle saapuneita kirjeitä sekä ilmoitukset yhdistysrekisteriin muutosilmoituksineen. Ilmoitusten liitteenä ovat myös Killan säännöt. Merkki ja kilpailuluonnokset koostuvat talojen nimikilpisuunnitelmista sekä ehdotuksista Killan merkiksi. Painotuotteissa on muun muassa Killan vuonna 1936 järjestämän Viipurin viikon ohjelma.

Lisäksi arkisto sisältää myös asiakirjoja koskien piispansauvan lahjoitusta Viipurin hiippakunnan piispalle. Sauva oli hankittu Viipurista Viipurin hiippakunnasta kootuilla lahjaroilla. Piispansauva lahjoitettiin kuuluvaksi piispan juhla-asuun. Sauva lahjoitettiin 29.5.1935 Viipurin hiippakunnan silloiselle piispalle, Erkki Kailalle, joka oli myös Killan ensimmäinen puheenjohtaja ja ensimmäinen kunniajäsen.

Killan arkistossa on myös ehdotus Viipurin linnan uusiksi istutuksiksi ja penkkipaikoiksi. Ehdotuksen on laatinut E. Borg Helsingistä vuonna 1938. Lehdet ja lehtileikkeet käsittelevät Killan toimintaa ja Viipurin historiaa.

## **Suomalainen naisliitto ry., Viipurin osasto (Viipurilainen osasto)**

**Suomalainen naisliitto ry.** perustettiin vuonna 1907 nuorsuomalaisten naisten yleisessä kokouksessa. Liiton tarkoituksena oli kansalaissivistyksen levittäminen ja kohottaminen naisten keskuudessa; harrastuksen herättäminen yleisiin asioihin ja yhteiskunnallisen sekä muun elämän aloilla tarvittavien parannusten edistäminen ja kehittäminen; eri kansanluokkien lähentäminen toisiinsa ja kansallisen yhteistunnon syventäminen.

Liiton toiminta koostuu erilaisista kokouksista, luento- ja taidetilaisuuksista. Se myös painatti ja levitti julkaisuja, mm. omaa Naisten Ääni -nimistä lehteä. Liitto myös esitti lainsäädännön sekä julkisen elämän ilmiöitten johdosta mietintöjä ja lausuntoja.

Liiton muodostivat paikallisosastot, jotka hyväksyivät liiton säännöt ja jotka lähettivät vuosittain liiton keskushallitukselle vuosikertomuksensa ja muut tarvittavat tiedot sekä säädetyn vuosimaksun. Paikallisosastojen arkistot ovat kukin omana kokonaisuutenaan.

Viipurin osaston perustava kokous pidettiin 1.10.1907. Kokouksessa filosofian tohtori Tekla Hultin kertoi Suomalaisen naisliiton tarkoituksesta ja luki liiton säännöt. Osaston toiminta alkoi heti vilkkaasti esitelmien ja illanviettojen merkeissä. Jäseniä oli jo ensimmäisenä vuonna 87.

Osaston toiminta vakiintui seuraavina vuosina. Se järjesti jäsenilleen ohjelmallisia kokouksia, joissa oli puheita, esitelmiä, lausuntaa, laulua ja keskustelua. Osaston jäsenet pitivät myös ympäröivällä maaseudulla esitelmiä naisasiasta ja muista liiton toimintaan liittyvistä asioista. Kokouksissa käsiteltiin mm. valtiollisten vaalien valmistelua, kunnallisvaaleja, naispoliisin saamista kaupunkiin, työttömien naisten hädän lieventämistä ja Naisten Ääni -lehden avustamista.

Tärkeimmäksi työkentäksi muodostui hyväntekeväisyys, etenkin lasten olojen kohentaminen. Tätä tarkoitusta varten osasto perusti lasten kasvitarhan ja kesäsiirtolan. Kasvitarihatoiminta oli osaston hallussa vuoteen 1938 saakka, mutta lasten kesäsiirtola siirtyi kaupungin hallintaan jo vuonna 1930.

Osaston piirissä toimi myös kerhoja ja harrastusseuroja. Keskustelukerho käsitteli kokouksissaan ajankohtaisia aiheita esim. naisten luottolaitoksen perustamista. Laulu- ja voimisteluseura toimivat omalla sarallaan. Ompeluseura valmisti vaatteita varattomille jaettavaksi.

Osasto sai oman kodin vuonna 1930, kun sen kunniajäsen Ester Otsakorpi lahjoitti vuokratta talostaan yhteisen huoneiston osastolle ja Suomen Rauhanliitolle 10 vuodeksi.

Vuoteen 1944 asti osasto toimi Viipurissa, vaikka toiminta lamaantui sodan puhjettua. Joukko entisiä viipurilaisia aloitti osaston toiminnan uudestaan vuonna 1953 Helsingissä. Osaston nimi muutettiin 1956 muotoon Viipurilaisten osasto. Toiminta oli kuitenkin vähäistä ja keskittyi jäsenten keskeiseen yhdessäoloon. Suuri osa Helsinkiin muuttaneista

osaston jäsenistä oli liittynyt Helsingin osastoon, jonka kanssa Viipurilaisten osasto toimi läheisessä yhteistyössä ja johon osasto lopulta 1967 sulautui.

Viipurin osaston / Viipurilaisten osaston arkisto muodostuu pääasiassa 1950- ja 1960-luvun asiakirja-aineistosta. Vuosikokouspöytäkirjoja ei ole säilynyt Viipurin ajalta, vaan ne ovat vuosilta 1961 – 1965. Myös johtokunnan pöytäkirjat ovat vuosilta 1957 – 1965. Sen sijaan vuosikertomukset ovat säilyneet lähes täydellisenä sarjana vuodesta 1907 aina vuoteen 1966 asti. Ainoastaan vuodet 1945 – 1952 toiminnan ollessa lamaantuneena puuttuvat. Vuosikertomukset antavat hyvän kuvan osaston vilkkaasta ja monipuolisesta toiminnasta.

Osaston arkistossa on myös historiikkiaineistoa. Tämä aineisto koostuu asiakirjoista, jotka on koottu osasto 50-vuotishistoriikkiä varten.

### **Yrjö Harvian kokoelma**

**Yrjö Artturi Harvia**, vuoteen 1912 *Hagan*, (1887 - 1947) oli filosofian maisteri ja kunnallismies. Hän kirjoitti ylioppilaaksi 1906 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1910 ja filosofian maisteriksi samana vuonna. Harvia teki lukuisia opinto- ja kongressimatkoja useaan Euroopan maahan.

Harvia toimi Kunnallisen keskustoimiston aktuaarina 1914–1917 ja johtajana vuodesta 1918 kuolemaansa saakka. Hän oli Suomen kaupunkiliiton sihteerinä ja Suomen Kunnallislehden päätoimittajana 1918–1947. Helsingin kaupunginvaltuuston jäsenenä hän oli edistyspuolueen edustajana 1921–1936 ja 1946–1947 sekä valtuuston puheenjohtajana 1935–1936. Harvia kuului Helsingin kaupunginhallitukseen 1931–1936 ja toimi lisäksi sosiaalilautakunnan jäsenenä 1919–1930 ja puheenjohtajana 1929–1930.

Sosiaalilautakunta lakkautettiin kaupungin hallinnon uudistuksen yhteydessä, jolloin Harvia siirtyi kiinteistölautakunnan puheenjohtajaksi vuosiksi 1931–1947. Tässä lautakunnassa hänellä oli tilaisuus käyttää hyväkseen syvällisiä tietojaan ohjaamalla kaupungin asuntopolitiikkaa. Asuntoasioihin hän perehtyi myös toimiessaan vuodesta 1927 lähtien Asuntoreformiyhdistyksen puheenjohtajana. Harvia toimi Helsingin asuntokeskuskunnan (Hakan) hallintoneuvoston puheenjohtajana vuodesta 1939. Harvialla oli lisäksi lukuisia valtiollisia luottamustoimia.

Yrjö Harvia osallistui kunnallislainsäädännön kehittämiseen ja vaikutti monin tavoin Helsingin asuntopolitiikkaan. Hän toimi 1929–1940 selvitysmiehenä Helsingin alueliitoskysymyksessä, jota käsittelevä mietintö julkaistiin kolmiosaisena teoksena.

Muiden toimiensa ohessa Harvia toimi 1929 lähtien Yhteiskunnallisen korkeakoulun hallintoneuvoston puheenjohtajana ja vuodesta 1934 Helsingin kansanteatterin johtokunnan puheenjohtajana.

Helsingin kaupunginarkistossa säilytettävä Harvian kokoelma sisältää muistiinpanoja. Viipuria koskevat muistiinpanot sisältävät luettelon Viipurin kaupungin privilegioista päi-vämäärineen sekä Harvian laatimia muistiinpanoja kaupungin toiminnasta aiheittain luokiteltuna. Aiheina ovat kaupungin tulot ja menot, tilit, verovelvollisuus, taksoitus, äänioikeus, majoitus, palotarkastus ja tullimaksut.

Lisäksi muistiinpanoissa on tietoja ortodoksisten seurakuntien ja luostareiden arkistoista, jotka tuhoutuivat tai jäivät luovutetulle alueelle. Kokoelmassa on myös arkistojen evakuoitilueluetteloita sekä luettelo Karjalan kuntien ja seurakuntien sijoituspaikoista vuonna 1940. Sodanjälkeinen kirjeenvaihto käsittelee Viipurin maakunta-arkiston aineistoja.

Kokoelmassa on D. Raijasen 29.5.1939 laatima tutkielma *Viipurin linnoitustyöt 1850 – 1870-luvuilla*. Tutkielman liitteenä on valokuvia ja karttapiirroksia linnoituksista.

### Johan Wilhelm Ruuthin kokoelma

**Johan Wilhelm Ruuth** (1854–1928) oli suomalainen historioitsija. Hän oli Valtionarkiston arkkiivaari vuodesta 1905, valtioanarkistonhoitaja 1917–1926. Hän julkaisi paikallishistorioita, muun muassa Turun, Porin, ja Viipurin kaupunkien historiat. Hän toimi Maailmanhistoria-julkaisun päätoimittajana 1912–1922.

Professori Johan Wilhelm Ruuthin Helsingin kaupunginarkistossa säilytettävä kokoelma koostuu Viipurin kaupungin ja linnan historiaa koskevista jäljennöksistä keskiajalta 1800-luvulle.

### Arkistojen portti

Lisätietoja Viipuria koskevista asiakirja-aineistoista ja niiden säilytyspaikoista saa **Arkistojen portti-verkkopalvelusta**. Arkistojen portti on eri arkistojen yhdessä kehittämä ja ylläpitämä verkkopalvelu, jonka avulla saat neuvoja ja vinkkejä paperimuotoisten sekä jo digitoitujen aineistojen käytöstä.